

До спеціалізованої вченої ради Д 64.051.28
у Харківському національному університеті
імені В. Н. Каразіна

61022, м. Харків,
Майдан Свободи, 6, ауд. 431

ВІДГУК

**офіційного опонента, кандидата юридичних наук Мельника Сергія
Миколайовича на дисертацію С. В. Чумаченка
“Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення національної
безпеки України”, поданої на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 — адміністративне право і
процес; фінансове право; інформаційне право**

Ознайомлення з текстом поданого на захист дисертаційного дослідження, автореферату й наукових праць здобувача, опублікованих за обраною темою, надають змогу зробити такий висновок.

Актуальність і значущість теми дисертаційного дослідження.

Сучасні реалії, що мають місце у сучасному світі, вказують на те, що мають місце в наявності значна кількість суттєвих загроз. Названі загрози є актуальними як для світової спільноти в цілому, так і для кожної окремо взятої держави. З огляду на це питання забезпечення національної безпеки повинні

розглядатися кожною країною як пріоритетний напрям реалізації власної як внутрішньої, так і зовнішньої політики. В умовах сьогодення в Україні ухвалено відповідне законодавство, що регламентує питання забезпечення національної безпеки, встановлює компетенцію органів державної влади, місцевого самоврядування у цій сфері. Проте деякі положення чинного законодавства є застарілими, непослідовними, суперечливими. Інституційний механізм, функціонування якого організовано на підставі чинного законодавства також має суттєві недоліки.

З огляду на це в умовах сьогодення тема дисертаційного дослідження С. В. Чумаченка безумовно є вдалим вибором та має актуальність і суттєве значення як у теоретичному аспекті, для розвитку вітчизняної адміністративно-правової доктрини, так і з практичної точки зору – розроблення пропозицій щодо можливих напрямів удосконалення адміністративного законодавства щодо правового статусу суб'єктів, які здійснюють діяльність спрямовану на забезпечення національної безпеки України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Рецензована праця виконана відповідно до напрямів наукових досліджень, визначених постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2015 року» від 7 вересня 2011 р. № 942, планових тем юридичного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та напрямів наукових досліджень кафедри державно-правових дисциплін Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна на 2016–2019 роки «Реформування адміністративного права в умовах сучасних соціально-політичних трансформацій» (державний реєстраційний номер 0116U000915).

Мета, об'єкт і предмет дослідження сформульовані чітко, коректно й науково виважено, а його наукознавчі завдання є цілком виправданими, вони досить повно охоплюють відповідну тематику і повністю перебувають у межах

наукової спеціальності 12.00.07 адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Методи дослідження, обрані дисертантом, є цілком сучасними, ефективними й адекватними поставленим цілям і задачам. Методологічну основу дисертації складає комплекс загальнонаукових методів (системний, логічний, аналізу, синтезу, аналогії, абстрагування, дедукції, спостереження, порівняння, моделювання тощо) і спеціальних методів наукового пізнання, зокрема, порівняльно-правовий, системно-структурний, аналітичний, формально-логічний, метод системного аналізу тощо. Зрозуміло, що з огляду на специфіку предмета дослідження центральне місце при викладенні всіх підрозділів дисертації відгравали системно-структурний, формально-логічний, структурно-функціональний та історико-правовий методи дослідження, проте в роботі над темою широко представлені й такі методи дослідження, як формально-юридичний, герменевтичний, аналізу, синтезу, прогнозування тощо. Дисертація спирається на міцну джерельну базу (185 найменувань).

Основні положення дисертації отримали належну апробацію. Зокрема, підсумки розроблення проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях: «Державне регулювання суспільних відносин: розвиток законодавства та проблеми правозастосування» (м. Київ, 10–11 липня 2015 р.); «Шляхи вдосконалення нормативно-правової бази України як основи сталого розвитку суспільства» (м. Харків, 04–05 вересня 2015 р.); «Problems and prospects of territories' socio-economic development» (Opole, Poland, 14–15 квітня 2016 р.); «Стан та перспективи розвитку юридичної науки» (м. Дніпро, 2–3 вересня 2016 р.). Основні результати дисертаційного дослідження викладено у шести статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держав, чотирьох тезах наукових повідомлень на міжнародних науково-практичних конференціях.

Наукова новизна одержаних результатів є беззаперечною і зумовлена

насамперед тим, що в цій роботі одним із перших у вітчизняній адміністративно-правовій науці проведено комплексне дослідження теоретичних та практичних аспектів адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки України, обґрунтовано необхідність внесення змін до національного законодавства України щодо удосконалення організації та функціонування основних суб'єктів забезпечення національної безпеки України.

Наукове і практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані у: науково-дослідній сфері – як основа для подальшого дослідження проблем забезпечення національної безпеки України (*акт впровадження Кримінологічної асоціації України від 25.01.2017 р.*); правотворчості – для вдосконалення нормативно-правових актів, які регулюють діяльність суб'єктів забезпечення національної безпеки України; правозастосовній діяльності – при вирішенні спорів, що виникають у разі здійснення практичної діяльності суб'єктами забезпечення національної безпеки України; освітньому процесі – під час підготовки підручників і навчальних посібників з дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ»; в ході проведення занять із зазначених дисциплін у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна та Харківському національному університеті внутрішніх справ. Їх враховано також у навчально-методичних розробках, підготовлених за участю автора (*акт впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 24.01.2017 р.*).

Структура дисертації, її зміст свідчать про комплексний підхід до вирішення поставлених завдань, системність та послідовність у висвітленні проблем, що стосуються об'єкта дослідження. Вона складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів та висновків, списку використаних джерел. За змістом матеріали дисертації розміщено у логічній послідовності, з необхідним відображенням відповідних положень у вступі, викладом ідей,

узагальнень, аргументів в основному тексті та висновках до окремих розділів та дисертаційного дослідження в цілому. Повний обсяг дисертації становить 212 сторінок, з яких основного тексту – 186 сторінок.

Загальна характеристика змісту дисертаційного дослідження. У вступі обґрунтовується актуальність теми дослідження, ступінь її наукової розробленості, визначаються об'єкт, предмет, мета і задачі роботи, її методологічна основа та науковознавча база, а також основні положення, що виносяться на захист, підкреслюється наукова новизна та практичне значення отриманих результатів дослідження. Перший розділ, що складається з трьох підрозділів, присвячений з'ясуванню сутності та особливостей національної безпеки держави як об'єкта адміністративно-правової охорони та захисту, визначенню системи суб'єктів забезпечення національної безпеки України, а також аналізу ролі і значення інститутів громадянського суспільства у забезпеченні національної безпеки України.

Натомість у другому розділі, який також складається з трьох підрозділів розкрито роль і значення правоохоронних органів України як суб'єктів забезпечення національної безпеки на основі аналізу їх законодавчо визначених повноважень.

Після цього, третій розділ, що складається з трьох підрозділів, та присвячений окресленню проблематики та чинників ефективності адміністрування системи забезпечення національної безпеки України, а також обґрунтуванню пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання їх адміністративно-правового статусу з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду та можливостей його адаптації в Україні.

Наукова новизна сформованих та обґрунтованих у дисертаційній роботі результатів, висновків та рекомендацій визначається тим, що вони отримані автором у завершеному вигляді вперше у вітчизняній науці. Деякі положення отримали подальший розвиток та удосконалення. Результати дисертаційного дослідження відзначаються особистим авторським підходом до осмислення

адміністративно-правового статусу суб'єктів, що здійснюють забезпечення національної безпеки України.

Загалом найбільш суттєвими здобутками дисертанта, що характеризують наукову новизну і практичну значущість рецензованого дослідження, на наш погляд, є:

- авторське положення про те, що під національною безпекою держави як об'єкта адміністративно-правової охорони та захисту необхідно розуміти систему суспільно-правових відносин, які виникають, розвиваються чи припиняються у зв'язку з необхідністю досягнення й забезпечення стану захищеності держави, суспільства, людини та громадянина, а саме: їх інтересів та цінностей; гарантованих їм прав і свобод, у тому числі державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного, оборонного потенціалу держави тощо, від внутрішніх і зовнішніх загроз і небезпек, попередження та нейтралізації їх негативного впливу з метою реалізації національних інтересів, цілей і досягнення сталого розвитку суспільства, і які, відповідно, потребують адміністративно-правової охорони та захисту й регулюються нормами адміністративного права (с. 186 дисертації);

- узагальнення зарубіжного досвіду діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки держави, передусім на прикладі США, і можливості його адаптації в Україні. Рекомендація щодо доцільності участі громадянського суспільства в процесі вдосконалення адміністративно-правового регулювання правоохоронної та в цілому діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки України (с. 191-192);

- обґрунтовані авторські пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки України. Серед наведених пропозицій особливо слід виділити такі: 1) прийняття Концепції та Державної цільової програми розвитку системи правоохоронних органів в Україні; 2) прийняття Закону України «Про систему правоохоронних

органів в Україні», де слід однозначно визначити та закріпити поняття правоохоронних органів, їх конкретний вичерпний перелік, ключові ознаки та особливості, за якими той чи інший орган (наприклад, новостворений) може в майбутньому бути віднесений до правоохоронних, та інші засади функціонування та взаємодії правоохоронних органів, не дублюючи норми існуючих правових актів, а доповнюючи їх та усуваючи існуючі колізії і недоліки чинного законодавства; 3) внесення змін до чинного законодавства з метою узгодження повноважень правоохоронних органів й усунення дублювання повноважень; 4) системне врегулювання всієї сукупності питань державної політики у сфері забезпечення національної безпеки у Законі «Про національну безпеку України», з предметним окресленням функцій, завдань і повноважень усіх суб'єктів загальної системи забезпечення національної безпеки держави (с. 192 дисертації).

Дисертація С. В. Чумаченка в цілому відзначається високим рівнем виконання, вмільм використанням сучасного науково-методологічного арсеналу, обґрунтованістю висновків, високою правовою культурою теоретичних побудов. Положення, що виносяться на захист, справді містять ознаки наукової новизни, вони є належним чином обґрунтованими, а представлені в роботі аргументи на користь позиції автора – достатньо переконливими. У цілому слід погодитися з представленою в дисертації оцінкою сучасного стану адміністративно-правового статусу суб'єктів, що забезпечують національну безпеку України, однак як і при дослідженні будь-якої складної, комплексної та нової теоретичної проблеми, у цій дисертації міститься низка спірних, неузгоджених і не зовсім обґрунтованих положень. Так, зокрема:

1. У підрозділі 1.1. на сторінці 25 автором стверджується, що серед особливостей національної безпеки держави як об'єкта адміністративно-правової охорони та захисту слід виділити те, що вона розглядається в контексті базисних цінностей суспільства, а не лише національних інтересів. Проте, на

наш погляд, не варто протиставляти категорії базові цінності суспільства та національні інтереси, оскільки відповідно до абзацу 2 статті 1 Закону України “Про основи національної безпеки України”, національні інтереси розглядаються як життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток. Таким чином, названий Закон фактично ототожнює національні інтереси з базовими цінностями суспільства.

2. У дисертаційному дослідженні у підрозділі 1.2 на сторінках 88-89 автор наводить визначальні ознаки та особливості правоохоронних органів як суб’єкта забезпечення національної безпеки України. Серед яких він виділяє те, що у системі забезпечення національної безпеки вони функціонують на засадах взаємодії, координації, субординації, ієрархічності, підпорядкованості, підконтрольності, територіальності, тощо. У той же час, зважаючи на специфіку діяльності правоохоронних органів, а також на те, що у їх структурі запроваджено мілітаризовану службу як вид державної служби, то їхня діяльність у першу чергу базується не на координації, а саме на субординації, ієрархічності та підпорядкованості.

3. На сторінці 69 дисертаційного дослідження стверджується, що сучасна держава залучає громадські об’єднання до ефективної, конструктивної взаємодії у сфері національної безпеки й державного управління. Проте держава не може залучає громадські об’єднання до цих процес, а лише створює умови для їхньої активної участі у цьому процесі. Адже громадські об’єднання як інститути громадянського суспільства, будучи автономними утвореннями, ніким не можуть бути залучені до тієї чи іншої діяльності.

4. У підрозділі 3.1 на сторінці 122 автор стверджує, що слід зазначити, що традиційно наявний стан суспільно-правового середовища, у якому розгортається діяльність суб’єктів забезпечення національної безпеки держави, у

спеціальній юридичній літературі розкривають за допомогою поняття «оперативної обстановки». Крім того, автор неодноразово у тексті дисертації та автореферату використовує словосполучення “суспільно-правовий”. Так, зокрема, на сторінці 9 автореферату автор вказує на систему суспільно-правових відносин. Проте така вказівка не є коректною, оскільки право регулює суспільні відносини, а отже, правові відносини є суспільними відносинами.

5. У підрозділі 3.1. дисертаційного дослідження (сторінка 127) дисертантом проведено класифікацію основних викликів національній безпеці України. Серед критеріїв автором, зокрема, виділяються зовнішньополітичні (міжнародний тероризм, військові конфлікти, можлива агресія з боку інших держав, недосконалість інституту міжнародного права і міжнародних механізмів забезпечення безпеки, посилення зовнішнього впливу через важелі економічної політики тощо) та внутрішні (неефективне урядування, наявність протиріч між центральними і регіональними структурами влади, складна криміногенна обстановка в країні; різноманітність загроз для особистості, суспільства і держави). Проте у сучасній науці військові конфлікти поділяються на міжнародні та не міжнародні військові (або збройні) конфлікти. Останні фактично є конфліктами внутрішніми. У зв'язку з цим, не зовсім зрозумілою є авторська позиція щодо таких загроз національній безпеці як збройні конфлікти.

Втім, зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Сергій Вікторовича Чумаченка, оскільки такі зауваження мають характер наукової дискусії та покликані спрямувати дисертанта на продовження наукових досліджень за обраною темою.

Загалом подана на захист дисертація є завершеною науково-дослідною роботою, яка містить вирішення важливого для науки адміністративного права наукового завдання, що полягає в комплексному аналізі проблеми адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки в Україні, що дало можливість обґрунтувати необхідність внесення змін до чинного національного безпекового законодавство.

Автореферат відповідає вимогам, що до нього ставляться. Співставлення

текстів дисертації та автореферату свідчить про те, що їх основний зміст є тотожним.

На підставі вищевикладеного вважаємо, що дисертаційна робота С. В. Чумаченка “Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення національної безпеки України” відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор — Сергій Вікторович Чумаченко заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 — адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

Начальник військово-юридичного факультету

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого,

кандидат юридичних наук

С. М. Мельник